

تحلیل مستندات قرآنی مؤلفه‌های مدیریت جهادی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

سید عیسی مسترحمی^۱

روح‌الله حمیدی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۱/۰۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰

چکیده

قرآن کریم، مهم‌ترین سبک مدیریتی را «مدیریت جهادی» دانسته و در آیات متعددی آن را مورد تأیید و تأکید قرار داده است؛ مقام معظم رهبری (مدظله) با چند دهه تجربه مدیریتی در بالاترین سطح، با الهام از آموزه‌های مدیریتی قرآن کریم، این شیوه مدیریتی را تبیین نموده و آن را ابزاری برای تحقق تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند، تحقیق حاضر با رویکرد کاربردی به تحلیل، بررسی و کدگذاری آیات مورد استناد مقام معظم رهبری ناظر به مدیریت جهادی پرداخته و با بهره‌گیری از روش داده‌بنیاد، به سرانجام رسیده است. برآیند تحقیق نشان داد که در اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای، برای تحقق و عینیت‌بخشی به مدیریت جهادی، لازم است ابتدا لایه‌های سه‌گانه «اتکا و اتکال به خداوند»، «امید و اعتلاطلبی» و «نهایت تلاش و پایمردی» تحقق یافته و به نحو کامل و تام در سبک مدیریتی سازمان نهادینه گردند و در مرحله بعد «هوشیاری و رصد مستمر محیط پیرامونی» نیز به‌عنوان لایه عام و فراگیر در تمامی جهات و مقتضیات سازمانی مورد توجه و عنایت قرار گیرد.

کلمات کلیدی

قرآن کریم، امام خامنه‌ای، مدیریت جهادی، مستندات مدیریت جهادی.

۱- عضو هیئت‌علمی گروه قرآن و علوم. مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

Dr.mostarhami@chmail.ir

۲- دانش‌پژوه دکتری قرآن و علوم (گرایش مدیریت)، مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

ruh.hamidi69@gmail.com (نویسنده مسئول)

مقدمه

بر اساس آموزه‌های اسلامی، جهاد را می‌توان در دو بُعد و وجه بررسی کرد: جنگ سخت که در آیات قرآن از آن به «قتال» و جنگ نرم و اقدامات نرم‌افزاری که در آموزه‌های قرآنی از آن به «جهاد» تعبیر شده است که خود دارای انواع مختلف جهاد الهی، جهاد توحیدی، جهاد فی سبیل الله، جهاد مساعدتی، جهاد مقابله‌ای و جهاد کبیر است (جانی پور و ستوده نیا، ۱۳۹۲: ۸۰ و ۸۷). جنگ نرم که تعبیر دیگر آن «جنگ فرهنگی» است، روش، ابزار و شگردهای خاص خود را دارد و کاملاً متفاوت از جنگ سخت در ابعاد مختلف است. در ادبیات اسلامی، جهاد مفهوم عامی است که به معنای تلاش مستمر، خستگی‌ناپذیر و متبرعانه است که در هر زمینه‌ای ممکن است صورت گیرد و تمامی وجوه زندگی فردی و جمعی انسان را در برگیرد. از آغاز اسلام تاکنون جهاد و تلاش برای دفاع از هر نوع خوبی و مقابله با هر نوع بدی داعیه اصلی اسلام بوده است و مسلمانان نیز با تفسیرهای متفاوت آیات جهاد در این مسیر تلاش ورزیده‌اند. لذا بحث پیرامون کم و کیف جهاد و راه‌های تحقق آرمان‌های جهادی، به‌خودی‌خود امر ضروری و الزامی است. از آنجاکه تحقیقات در این زمینه نیز بسان سایر حوزه‌های دانشی جدید با رویکرد اسلامی غیر مکفی و ناتمام هستند و خلأ تحقیقی قابل‌توجهی در این عرصه وجود دارد؛ از این‌رو تحقیق حاضر برای استخراج نظریه قرآنی امام خامنه‌ای در زمینه مدیریت جهادی انجام یافته و در صدد پر کردن این خلأ تحقیقاتی است. تمامی آیاتی که در این تحقیق مورد تحلیل قرار گرفته‌اند، صریحاً در موارد متعدد به‌وسیله شخص مقام معظم رهبری در راستای تبیین و تحلیل مدیریت جهادی مورد استناد قرار گرفته‌اند و نگارنده هیچ آیه‌ای از قرآن بر اساس تحلیل شخصی خود نیاورده است.

پیشینه تجربی

علی‌اکبر حمدیان (۱۳۹۳) تحقیقی را تحت عنوان «مدل‌سازی مدیریت جهادی با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری» به سرانجام رسانید که در آن برای تحقق این سبک از مدیریت، مدل چرخه‌ای شامل سه مرحله بعثت، جهاد و راه‌یابی را پیشنهاد داد. سعید حجازی‌فر (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی» با بهره‌گیری از روش فراترکیب، بعد از بررسی ۲۸ عنوان مقاله مرتبط با مدیریت جهادی، مدیریت جهادی را رفع و جبران جسورانه و خلاقانه چالش‌ها و کمبودها و ایجاد ظرفیت‌های جدید با منابع و تشریفات حداقلی از طریق ایثار و تلاش مضاعف و برادرانه در جهت تقرب الی‌الله دانست. عبدالله رضایی اصل (۱۳۹۴) رساله علمی مقطع دکتری خویش

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

را تحت عنوان «اصول مدیریت جهادی در قرآن و روایات» نگاشته و در آن برخی اصول موردنیاز آن را بررسی کرده است.

حسن مرادی و حسین فیروزآبادی (۱۳۹۵) در مقاله «دکترین و اهداف مدیریت جهادی از دیدگاه مقام معظم رهبری» سه بُعد حکیمانه، معنوی و تفکر را ضمن مؤلفه‌های متعدد برای هرکدام به تحلیل گرفته است. صدیقه خادمی رامهرمزی (۱۴۰۲) در رساله دکتری «شاخصه‌های مدیریت جهادی از منظر قرآن و نهج‌البلاغه»، مدیریت جهادی را در قرآن و نهج‌البلاغه به بحث گرفته است. این رساله حاوی سه فصل است که در آن شاخصه‌های مدیریت جهادی از قبیل سعه صدر، تقوا و توکل تحلیل شده است. تحقیقات بیشتری نیز در قالب کتاب و مقاله صورت گرفته است که هیچ‌کدام به مستندات قرآنی مدیریت جهادی در اندیشه مقام معظم رهبری نپرداخته است؛ بنابراین در این زمینه خلأ تحقیقی وجود دارد و تحقیق حاضر در تلاش است تا در راستای رفع این خلأ پژوهشی، تحلیل درستی از مدیریت جهادی ارائه کند که صرفاً ناظر به اندیشه مبدع داعیه «مدیریت جهادی» و آیات قرآنی است و این‌گونه ضمن ارائه مدل واقعی و عینی برای تحقق این سبک از مدیریت، زمینه سوءبرداشت‌ها در این زمینه مسدود خواهد شد.

روش تحقیق

در انجام تحقیق حاضر از روش داده‌بنیاد استفاده شده است؛ پیمودن مراحل مختلف فرایند انجام تحقیق این‌گونه بوده است که ابتدا مبانی نظری تحقیق با مطالعات اسنادی جمع‌آوری گردیده و سپس بیانات صریح و ضمنی مقام معظم رهبری در خصوص مدیریت جهادی از منابع مختلف گردآوری شده است. سپس با توجه به بیانات ایشان و آیاتی که بیاناتشان را بدان‌ها مستند فرموده بودند، کدگذاری باز صورت گرفته و در پی آن کدگذاری محوری و درنهایت برای ارائه تئوری و مدل تحقیق، کدگذاری انتخابی صورت پذیرفته است.

مفهوم‌شناسی

شناخت مفاهیم و تبیین مبانی نظری هر موضوعی در تحقیقات علمی از اهمیت خاصی برخوردار است و زمینه ورود موفق محقق در حوزه موضوع موردبحث است. بدین ملحوظ، در ادامه به تبیین مفاهیم کاربردی در تحقیق حاضر پرداخته می‌شود.

مدیریت

مدیریت مصدر ثلاثی مزید باب إفعال از ماده «دور» است. در متون عربی قدیم و متون دینی واژه

مدیریت نیامده است. در لغت فارسی و عربی معاصر به معنی مدیر بودن، لیاقت اداره جایی را داشتن، قدرت اداره جایی یا مراسمی را به‌خوبی داشتن به کار می‌رود (دهخدا، ۱۳۹۰: ج ۲، ص ۲۶۵۰؛ نجار و دیگران، ۱۹۸۹، ج ۱، ص ۳۰۳؛ شرتونی، ش ۱۳۷۴-۱۴۱۶ ق: ج ۲، ص ۲۵۱. مدیریت یا ریشه ایتالیایی داشته و از واژه «manegerai» به معنای تربیت‌کننده اسب است و یا ریشه در زبان فرانسوی دارد و از واژه «ménage» به معنای زن خانه‌دار اقتباس گردیده است. به نظر می‌رسد مدیریت حاوی هر دو مفهوم باشد (سروری، ۱۳۹۸: ۱۱). مدیریت در اصطلاح اندیشمندان، فراگرد به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی بر مبنای یک نظام ارزشی پذیرفته‌شده است که از طریق برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل عملیات برای دستیابی به اهداف تعیین‌شده صورت می‌گیرد (رضائیان، ۱۳۸۷: ۸).

جهاد

جهاد مصدر و با فتح جیم به معنای «کارزار کردن» در راه خدا و با ضم جیم به معنای کوشش و منتهای تلاش کردن است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۷۹۲۱). به بیان راغب، جُهد به معنای وسع و جهد به معنای مشقت است؛ بنابراین جهاد و مجاهدت به مفهوم بذل و به‌کارگیری تمام توان در دفع دشمن است (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴: ۱۹۰). به بیان صاحب‌جواهر، جهاد با فتح به معنای تعب و مشقت و با ضم به معنای وسع و طاقت است و در اصطلاح شرع بذل جان، مال و غیره است در راه مقابله با محاربین و باغین و یا بذل مال، جان و توانایی در راه اعتلای نام خدا و اقامه شعایر ایمان و عزتمندی دین است (نجفی، ۱۲۷۴/۲۱: ۳). جهاد در قرآن به سه قسم مجاهدت با دشمن ظاهری، جهاد با شیطان و مجاهدت با نفس تقسیم شده است که در آیات متعدد (حج/۷۸، توبه/۴۱، انفال/۷۲، نور/۵۳، توبه/۷۹، نساء/۹۵، عنکبوت/۶۹، توبه/۲۰، فرقان/۵۲، عنکبوت/۶) بیان گردیده است (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴: ۱۹۰). در هر صورت مجاهد کسی است که با بذل توان در رسیدن به اهداف عالی هر نوع مشقتی را به جان بخرد (نوری، ۱۳۶۶: ۱۳). در نگاه مقام معظم رهبری، جهاد یعنی «مبارزه» و در مبارزه هم جدوجهد و تحرک لازم است و هم دشمنی در مقابل. ایشان جهاد را مجاهدت و تلاش با تمام قوا برای نیل به اهداف و حفظ ارزش‌ها می‌دانند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای گروه اجتماعی صدای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰/۱۱/۲۹).

مدیریت جهادی

مدیریت جهادی را می‌توان مجموعه‌ای نظام‌مند از باورها، ارزش‌ها و رفتارهای اسلامی دانست که نحوه‌ی به‌کارگیری منابع بشری و مادی را در دستیابی به اهداف سازمانی با الهام از کتاب، سنت و عقل

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

مشخص می‌کند (افتخاری، زرگر زاده و شمشیری، ۱۳۹۷: ۶۶). این سبک از مدیریت، مبتنی بر فرهنگ جهادی است که مؤلفه‌هایی چون ارزش‌مداری، خودباوری، نوآوری، مردم‌گرایی، پویایی، انعطاف‌پذیری، استمرار، دین‌محوری، ولایت‌مداری، فرهنگ خاص سازمانی و روحیه جهادی را می‌توان برای آن برشمرد (کرمی و پرچ، ۱۳۹۵: ۵۶). اصطلاح «مدیریت جهادی» از ابداعات و ابتکارات مقام معظم رهبری است. احتمالاً ایشان اولین بار در پیام نوروزی سال ۱۳۹۳ از این واژه بهره برده و بیان داشتند: «من شعار امسال را و نام امسال را این قرار دادم: اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» (امام خامنه‌ای، پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۳، ۱۳۹۲/۱۲/۲۹). از نظر رهبری منظور از جهاد در آیه «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» (حج/۷۸) هم مجاهدت درون، هم مجاهدت در محیط بیرون، هم مقاومت در مقابل زورگویان و ستمگران و هم مقاومت در مقابل موانع طبیعی است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی به مناسبت عید فطر، ۱۳۷۷/۱۰/۲۸).

یافته‌های تحقیق

با بهره‌گیری از یافته‌های تحقیق (بیانات صریح و یا ضمنی امام خانه‌ای در خصوص مدیریت جهادی و یا ویژگی‌های آن که مستند به آیات قرآن کریم بوده‌اند)، ضمن برداشت‌های مناسب و ناظر به ویژگی‌ها، خصوصیات، مؤلفه‌ها و عناصر مدیریت جهادی، کدگذاری باز انجام شده و در جدول زیر درج می‌شوند.

جدول ۱- کدگذاری باز

ردیف	بیان امام خامنه‌ای	مستند قرآنی	مفهوم (کد)
۱	اعتماد به کمک الهی + قطعیت پیروزی نهایی و تحقق وعده الهی + سنت الهی یاری مؤمن و تذلیل شیطان + اتکال به یاری خداوند ضمن تقویت (خودباوری + اعتماد به نفس + پشتکار + همت + تشویق با استعدادها + پیروزی)	آل عمران/۱۶۰ + محمد/۷ + حج/۴۰ و ۳۸ + اعراف/۱۲۸ + آل عمران/۱۲۶ + جن/۱۶ + ابراهیم/۷ + بقره/۱۹۴ + عنکبوت/۶ و ۶۹ + نساء/۱۲۲ + طلاق/۲ و ۳	اتکا و اتکال به نصرت الهی
۲	مجاهدت + پیگیری دائمی امور + مقاومت و مقابله با ستمگران + توأم کردن ایمان و عمل	حج/۷۸ + بقره/۲۱۸ + انفال/۷۴ + توبه/۲۰ + انفال/۷۴	تلاش در راه خدا
۳	آمادگی دائمی و قدرت بازدارندگی + توانمندی در تمامی جهات	انفال/۶۰	تلاش برای قدرت هدفمند
۴	تلاش مستمر و خستگی ناپذیر	نجم/۳۹ + اسراء/۱۹	تلاش مضاعف
۵	بومی‌سازی علوم + تطابق با مسائل و نیازها + عمل مطابق با شرایط	انفال/۶۶ + ۶۵	مدیریت اقتضایی

تحلیل مستندات قرآنی مؤلفه‌های مدیریت جهادی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) / مستر حمی و حمیدی

۶	مسئولیت‌پذیری + تقوای سیاسی + تقید به تحقق آرمان‌های اسلامی + تقید به مبارزه با استکبار	تحریم/۶+ نساء/۷۶+ نحل/۳۶	رعایت تقوای جمعی
۷	نگاه فراگیر اسلام به تمامی مسائل فرد و جامعه (امنیت + مدیریت مالی + حاکمیت)	احزاب/۴۱ و ۴۲+ مزمل/۲-۴+ نساء/۵۰، ۷۶، ۸۳ و ۸۴+ حشر/۷ و ۹+ حدید/۲۵+ توبه/۱۰۳+ احزاب/۶۰+ سجده/۲۴+ انبیاء/۷۳	بهره‌مندی از جامعیت اسلام
۸	شناخت توانایی‌ها (ایمان، مجاهدت، وحدت، ظرفیت اسلام) + شناخت ضعف و تهدید (لجاجت دشمنان، تدبیر دشمنان، بی‌کفایتی برخی دول مسلمان + شناخت خطر + شناخت رقبا)	عنکبوت/۶۹+ انفال/۴۶ و ۲۴+ آل عمران/۱۳۹، ۱۷۳ و ۱۷۴+ نساء/۷۶	تحلیل سوات
۹	ابتلای مؤمن سنت الهی + استقامت + تداوم جهاد + همراهی دائمی با اهداف + دوری از رخوت	فتح/۲۲ و ۲۳+ انعام/۱۱۲ و ۱۲۳	مجاهدت در رفع موانع
۱۱	اهمیت عزت + دوری از حقارت	صف/۴	عزت‌طلبی
۱۲	داشتن انگیزه الهی + پیشرفت و تصمیم‌گیری مبتنی بر کسب رضایت الهی	کهف/۱۱۰	برخورداری از نیت الهی
۱۳	انحطاط تمدن غرب + امید به نصرت الهی + برجسته‌سازی وراثت مستضعفین بر زمین	توبه/۱۰۹+ محمد/۷+ نساء/۱۲۲	امیدواری و امیدبخشی
۱۴	توجه به کار جمعی و مشاوره در امور + تعاون و همکاری + تقویت عزم ملی + استقرار درون‌زایی	مائده/۲+ آل عمران/۱۰۳	هم‌افزایی و اعتماد به امکانات داخلی
۱۵	استقرار سبک مدیریت جهادی در هر سه قوه + قدرتمند شدن در تمامی ابعاد	انفال/۶۰	تلاش برای پیشرفت همه‌جانبه

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

در ادامه برای تبیین و تشریح کدهای مستخرج فوق، به تبیین و تحلیل هریک از کدهای پانزده‌گانه مندرج در جدول فوق پرداخته شده و رابطه آیات موردنظر و اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای با ویژگی‌ها و خصایص مدیریت جهادی مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

تلاش در راه خدا

به بیان امام خامنه‌ای: «اسلام در اولین ردیف فهرست کارهای واجب، مجاهدت در راه خدا را قرار می‌دهد. «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» (حج/۷۸)؛ در راه خدا آن‌چنان‌که شایسته است، مجاهدت کنید. این مجاهدت، هم مجاهدت درون خود، هم مجاهدت در محیط بیرون، هم مقاومت در مقابل

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

زورگویان و ستمگران و هم مقاومت در مقابل موانع طبیعی است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸: ۱۵۷). به بیان ایشان «در سنت الهی، اراده‌ی انسان تعیین‌کننده است. این‌که اسلام انسان‌ها را به مجاهدت دعوت می‌کند - «و جَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (بقره/۲۱۸) یا «و جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» (حج/۷۸، انفال/۷۴، توبه/۲۰)؛ یعنی همه‌ی ظرفیت خود را در راه مجاهدت مصرف کنید - به خاطر این است که اگر به این توصیه‌ی الهی عمل کردیم، به هدف الهی زودتر خواهیم رسید» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۱/۳/۹)؛ بنابراین در اندیشه‌ی تفسیر مدیریتی ایشان، داشتن تلاش و مجاهدت در راه خدا و بذل بیشترین سعی و تلاش در راستای تحقق اهداف سازمانی از ویژگی‌های مهم مدیران جهادی در سبک مدیریت جهادی است که به‌کارگیری آن می‌تواند در مدیریت بهینه منابع در سازمان‌ها و تحقق اهداف دینی و دنیوی فرد و جامعه تأثیر به‌سزایی داشته باشد.

اتکا و اتکال به نصرت الهی

به باور مقام معظم رهبری، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مدیریت جهادی اعتماد و اتکال به یاری و کمک خداوند است. به بیان ایشان «عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتمادبه‌نفس و اعتماد به کمک الهی» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگران گروه صنعتی مپنا: ۱۳۹۳/۲/۱۰)؛ بنابراین آیات دال بر کمک و نصرت الهی را می‌توان از مبانی مهم مدیریت جهادی دانست. رهبر معظم انقلاب در خصوص اعتماد به نصرت الهی بیان می‌دارند که اطمینان به تحقق وعده‌ی الهی و در پی آن پایداری و ایستادگی و با تدبیر حرکت کردن مایه‌ی دریافت نصرت الهی می‌گردد (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰: ۲۵). به باور امام خامنه‌ای، سنت و قانون الهی مبنی بر نصرت و معیت با مؤمنین استوار است. آیات «أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (بقره/۱۹۴)، «مَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ» (عنکبوت/۶) و «الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» (عنکبوت/۶۹) بیان‌کننده همین سنت خداوند است؛ و «وَمَنْ أٰصَدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيْلًا» (نساء/۱۲۲) بیانگر تحقق قطعی این سنت و اجرای کامل این قانون الهی است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۴۰۱/۴/۷). با توجه به بیانات و استنادات فوق می‌توان گفت که در اندیشه‌ی قرآنی معظم له، سنت الهی برای این است که مؤمنین در صورت اعتماد به نصرت الهی، توکل به خدای متعال و استقامت و پایداری در مقابل دشمنان و مشکلات، قطعاً یاری خداوند را دریافت کرده و از تمامی ابتلائات و نارسایی‌ها در زندگی فردی و اجتماعی سربلند بیرون خواهند آمد. در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای، اتکال و اعتماد به نصرت الهی یکی از مؤلفه‌ها و ویژگی‌های بنیادین سبک مدیریت جهادی است.

مجاهدت در رفع موانع

امام خامنه‌ای تنها راه برای رفع موانع در استرداد استقلال فلسطین و شکست رژیم صهیونیستی و هر دشمن دیگری را در مدیریت جهادی و تداوم جهاد و مقاومت جوانان فلسطینی و سایر ملل مسلمان می‌داند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱: ۳۳). مقام معظم رهبری در خصوص فلسفه جهاد بیان می‌دارند که وجود موانع دلیل وجود فرهنگ جهاد است، «جهاد یعنی تلاش و حرکت برای رفع موانع. ایشان در ادامه بیان می‌دارند که وجود موانع و ابتلائات با استناد به آیات «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرَفَ الْقَوْلِ غُرُورًا» (انعام/۱۱۲) و «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرِيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ» (انعام/۱۲۳) از سنت‌های الهی است. با این وجود در صورت استقامت و تداوم جهاد، پیروزی و غلبه بر موانع بیرونی و درونی نیز از سنت‌های الهی است؛ زیرا «وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وِلِيًّا وَلَا نَصِيرًا؛ سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» (فتح/۲۲-۲۳)؛ اگر بایستید، اگر استقامت کنید، اگر هدف را گم نکنید، اگر تلاش را متوقف نکنید، بدون تردید غلبه در این عرصه با شماست» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، ۱۳۸۷/۲/۱۴). در نظرگاه رهبری: «با حرکت عادی و احیاناً خواب‌آلوده و بی حساسیت نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است» (امام خامنه‌ای، بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰)؛ بنابراین در اندیشه ایشان رفع و رجوع موانع پیشرفت در جامعه نیازمند حرکت جهادی است و بدون توسل به جهاد، صبر و تلاش نمی‌شود موانع را رفع و زمینه را برای بالندگی جامعه فراهم کرد. حرکت جهادی، صبر، دوری از رخوت و غفلت از مهم‌ترین ویژگی‌های جهادی است.

برخورداری از نیت الهی

حضرت امام خامنه‌ای خطاب به مسئولین و مدیران ارشد نظام بیان می‌دارند که داشتن نیت و انگیزه الهی در اتخاذ تصمیم‌ها و اجرایی کردن آن‌ها هم مدیران را از لغزش‌ها مصون می‌دارد و هم باعث پیشرفت شده و بالاترین عبادات برای آنان خواهد بود (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷: ۳۲۶). ایشان یکی از ارکان مدیریت جهادی را داشتن نیت الهی و خالص دانسته و فرمودند: «مدیریت جهادی همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت، در شرایط فشارهای خباثت آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، جهت تداوم حرکت روبه‌جلوی کشور است» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار شهردار و

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

اعضای شورای اسلامی شهر تهران با رهبر انقلاب، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳). ایشان در جای دیگر با استناد به آیات قرآن، اهمیت نیت الهی و اخلاص را این‌گونه بیان داشته است: «کارهایی را که دارید می‌کنید - با نیت خدا انجام بدهید. کار را وقتی با اخلاص انجام دادید «فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَ لَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا» (کهف/۱۱۰) کسی را با خدا شریک نکنید، کار را برای خدا انجام بدهید. خب خدمت به مردم کاری است که مورد رضای الهی است، بگویید پروردگارا! من برای اینکه رضای تو را جلب کنم، این کار را که خدمت به مردم باشد انجام می‌دهم» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۴۰۱/۶/۸). با توجه بدان چه بیان گردید، در اندیشه مدیریت مقام معظم رهبری که برخاسته از آموزه‌های قرآنی است، مدیریت جهادی گره‌گشای مدیران است و یکی از مهم‌ترین عامل در این سبک از مدیریت، داشتن نیت الهی در تمامی حرکات، اقوال و سکنات مدیران و زیردستان است و انجام تمامی امور محوله مدیران در سبک مدیریت جهادی، توأم با نیت الهی صورت می‌پذیرد.

رعایت تقوای جمعی

تقوا در ادبیات قرآنی به مفهوم ترس از عقاب و رغبت به ثواب (فخر رازی، ۱۴۲۰/۱۶: ۱۴۹) و دوری از عذاب خداوند و ابتغاء رضای اوست (طباطبایی، ۱۳۹۰/۹: ۳۹۲). مقام معظم رهبری دو نوع تقوای فردی و جمعی را بیان داشته است. ایشان در بیان تقوای فردی به آیه «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» (تحریم/۶) استدلال کرده‌اند؛ اما تقوای جمعی را به‌عنوان تکلیفی در راستای تلاش برای تحقق آرمان‌های اسلامی، احساس مسئولیت اجتماعی، دوری از دام‌های دشمن و مبارزه با استکبار دانسته‌اند و به آیات «اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ» (نحل/۳۶) و «الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا» (نساء/۷۶) در تبیین تقوای جمعی، دینی و سیاسی بهره برده‌اند (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۵/۳/۱۴). ایشان نهادینه‌سازی تقوای جمعی و توأسی به تقوا را در تمام مراتب سازمانی مرهون اعمال اصول مدیریت جهادی دانسته‌اند و در این راستا به آیه «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا» (تحریم/۶) استناد جسته‌اند (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷: ۳۱۵).

از آنجاکه جهاد و تلاش مضاعف تبری شاهبیت ادبیات سبک مدیریت جهادی است و از سوی دیگر جهاد با نفس بالاترین نوع جهاد و «جهاد اکبر» است، پس تقوی، به‌خصوص تقوای جمعی نیز در این

سبک از مدیریت اولویت دارد و بدون آن مدیریت جهادی از اساس شکل نخواهد گرفت. با توجه به بیانات مقام معظم رهبری در خصوص تقوای جمعی و استنادهای ایشان به آیات قرآن، می‌توان گفت که تقوای جمعی زیربنای شکل‌گیری و استقرار مدیریت جهادی در جوامع اسلامی است.

سعی و تلاش مضاعف

چنانچه قبلاً بیان گردید، یکی از معانی اصلی جهاد، تلاش و کوشش مضاعف است، قرآن تلاش را با موجودیت انسان عجین دانسته است «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» (نجم/۳۹). مقام معظم رهبری نیز در فرصت‌های متعدد در این خصوص ضمن استناد به آیات قرآن مطالبی بیان فرمودند. ایشان روحیه جهادی، تلاش مضاعف و خستگی‌ناپذیر و بدون چشمداشت را از ویژگی‌های اصلی مدیریت جهادی دانسته‌اند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت با رهبر انقلاب، ۱۳۹۶/۶/۴). امام خامنه‌ای با استناد به آیه «وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ» (اسراء/۱۹)، مجاهدت مخلصانه و تلاش مستمر را شرط اساسی پیروزی ملت بر دشمن و تحقق وعده الهی می‌دانند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۰/۱۱/۱۳). مقام معظم رهبری برای نهادینه‌سازی مؤلفه‌های مدیریت جهادی در جامعه اسلام، حتی برخی از سال‌ها را نیز ناظر به مدیریت جهادی نام‌گذاری کردند؛ مثلاً ایشان سال ۱۳۸۹ را سال «همت مضاعف و کار مضاعف»، سال ۱۳۹۰ را «جهاد اقتصادی» و سال ۱۳۹۳ را نیز «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» نام نهادند که نام‌ها و شعارهای حاوی مؤلفه‌های مدیریت جهادی برخاسته از آموزه‌های قرآنی است.

عزت طلبی

به بیان امام خامنه‌ای، حفظ عزت و کرامت انقلابی نظام جمهوری اسلامی، اسلام و مردم از نقاط اصلی و بینات مکتب اسلامی است که از اصول و احکام اسلامی برخاسته است (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳: ۳۱). مقام رهبری مجموعه‌ای از تلاش‌ها و ایستادگی‌ها را ارزش و عزت دانسته و به استناد آیه «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَّرْصُوفٌ» (صف/۴) مایه محبوبیت در نزد خداوند و کسب عزت دانسته‌اند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش، ۱۴۰۱/۱۱/۱۹). در همین راستا ایشان بیان می‌دارند: «...عزم ملی و مدیریت جهادی» در سال ۹۳ به‌عنوان شعار مطرح می‌شود، اما این چیزی نیست که مربوط به سال ۹۳ باشد؛ این هویت ما است، این حیثیت ما است، این آینده‌ی ما است، این ترسیم‌کننده‌ی سرنوشت ما است. اگر عزم ملی بود، اگر مدیریت جهادی بود، اقتصاد هم پیشرفت می‌کند، فرهنگ هم پیشرفت می‌کند؛ و

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

ملّتی که اقتصاد پیشرفته داشته باشد و فرهنگ پیشرفته داشته باشد، در اوج قرار می‌گیرد و تحقیر نمی‌شود [عزتمند است]» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۱۳۹۳/۲/۱۰). بنابراین با توجه به بیان صریح و استناد ایشان به آیه قرآن، عزت‌طلبی از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مهم مدیریت جهادی است و مدیر جهادی، فرد عزت‌طلب و عزت‌خواهی است که هیچ‌گاه تسلیم ظلم نشده و حقارت را بر نمی‌تابد.

تلاش برای پیشرفت همه‌جانبه

مقام معظم رهبری در خصوص گستره مدیریت جهادی و اینکه چنین سبکی شامل چه دستگاه‌هایی می‌شود، بیان می‌دارد: «این مدیریت جهادی مخصوص دولت نیست، شامل مجلس هم هست (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۳/۳/۴)، این اشاره به همان پیشرفت همه‌جانبه مورد نظر ایشان است. مدیریت جهادی یعنی کل‌نگری و پیشرفت در تمامی عرصه‌ها». از منظر امام خامنه‌ای، «تلاش برای استطاعت و قدرتمند شدن صرفاً به بخش خاصی مثلاً نظامی محدود نیست، بلکه تمامی بخش‌ها را شامل می‌شود. «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» (انفال/۶۰) قوه اعم است از قوه‌ی مادی و معنوی، از قوه‌ی اقتصادی و نظامی، از قوه‌ی علمی و اخلاقی. «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» هر چه می‌توانید قوه را زیاد کنید... پس توانمندی‌ها را باید افزایش بدهیم» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۵/۳/۲۵). ایشان در بیان دیگر فرمودند: «در آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال/۶۰) به احتمال زیاد منظور از «قُوَّة» فقط قوه‌ی نظامی نیست... معنای این استحکام ساخت داخلی کشور و قوی شدن از لحاظ علمی، فناوری، تولید داخلی، نفوذ در بازارهای خارجی و کشف استعدادهای کشور است» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۵/۱۱/۲۷). ایشان در جای دیگر بیان داشتند که «اکنون ایران تشنه‌ی خدمت و آماده‌ی حرکت جهشی در همه‌ی عرصه‌ها و نیازمند مدیریتی باکفایت و جهادی و دانا و شجاع است که بتواند توانمندی‌های آشکار و نهفته‌ی ملّت را بکار بسته و تمام مشکلات را حل سازد» (امام خامنه‌ای، بیانات در مراسم تنفیذ حکم سیزدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۰/۵/۱۲).

از تحلیل سایر ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مدیریت جهادی و بخصوص از بیانات و مستندات فوق یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های مدیریت جهادی با سایر روش‌های مدیریتی، یعنی جامع‌نگری (همه‌جانبه‌نگری) مدیریت جهادی به‌روشنی قابل استنباط و استنتاج است؛ زیرا در سبک مدیریت جهادی، افق دید مدیران باید وسیع و همه‌جانبه نگر باشد تا بتواند با بهره‌مندی از جامعیت آموزه‌های مدیریتی اسلام،

تمامی وجوه زندگی فردی و اجتماعی انسان را مدیریت کند و زمینه‌دستیابی بشریت به اهداف دنیوی و اخروی را فراهم آورد.

هم‌افزایی و اعتماد به امکانات داخلی

از دیدگاه امام‌خامنه‌ای، از ویژگی‌های مدیریت جهادی، اتکا به داخل، همکاری، هم‌افزایی و تعاون است. ایشان در این زمینه خطاب به مسئولین نظام فرمودند: «بنده توصیه‌ی مکرر می‌کنم به مسئولین محترم قوای سه‌گانه که جلساتشان را به‌طور مرتب داشته باشند... این دیدارها، این تبادل‌نظرها، این استفاده‌ی از نظرات یکدیگر، موجب هم‌افزایی است؛ و مسئله‌ی مدیریت جهادی؛ این توصیه مربوط به همه است» (امام‌خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۳/۴/۱۶). ایشان در بیان دیگر بیان داشتند که سبک زندگی هم‌افزا و کار جمعی که غربی‌ها بنام خود زدند، در اصل مال اسلام و آیات «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (مائده/۲) و «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل‌عمران/۱۰۳) استناد کردند و فرمودند که این نوع مسائل متن تمدن را تشکیل می‌دهند (امام‌خامنه‌ای، بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳). ایشان در خصوص اتکا به داخل بیان داشتند: «تحریم قطعاً قابل علاج است اما علاجش عقب‌نشینی نیست. علاج تحریم فقط و فقط تکیه بر توانایی‌های ملی است... مجاهدت لازم دارد... که البته باید با مدیریت جهادی این‌ها به دست بیاید؛ با تدبیر واقعی و با مدیریت جهادی این‌ها به دست می‌آید» (امام‌خامنه‌ای، بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید قربان، ۱۳۹۹/۵/۱۰). در اندیشه‌ی مقام معظم رهبری، راه‌حل حقیقی همواره راه‌حل بومی است و تبادل فرهنگی نیز از این دریچه بن‌مایه می‌گیرد (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵: ۱۱۷)؛ بنابراین در اندیشه‌ی تفسیری امام‌خامنه‌ای، برای رفع‌و‌رجوع مشکلات و معضلات جامعه، اتکا به توانایی‌های داخلی کافی است، اما نیاز به کار و حرکت جمعی و همیاری و هم‌افزایی است که با تمسک به مدیریت جهادی می‌توان بدان نائل گردید و پیشرفت جامعه و فرد را تضمین و تأمین کرد.

امیدواری و امیدبخشی

امیدبخشی یا امیدآفرینی باعث می‌شود تا مردم انتظار وقوع رویداد خوب را داشته و ضمن احساس کارایی و اثربخشی، باور به انجام کارهای خوب و بهتر در آن‌ها پدید آید و گرایش‌های رفتاری متناسب با احساس مذکور از خود بروز دهد (رضایی ورمزیار و شرفی، ۱۴۰۱: ۱۲۶). امام‌خامنه‌ای در موارد متعددی به امیدبخشی اشاره فرموده‌اند، از جمله در موردی فرمودند: «امروز تمدن غربی دچار انحطاط است «عَلَى شَفَا جُرْفٍ هَارٍ فَأَنْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ» (توبه/۱۰۹)؛ این هم یکی از نقاط امیدبخش

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

است؛ و بعد هم وعده‌ی تخلف‌ناپذیر خدا که «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ» (محمد/۷). خب، «وَمَنْ أَسَدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا» (نساء/۱۲۲)؟ چه کسی از خدا راست‌گوتر است؟ وعده‌ی چه کسی از خدا درست‌تر است؟ خدا می‌گوید: إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ؛ اگر شما نصرت کردید خدا را، یعنی به سمت تمدن اسلام و جامعه‌ی اسلامی و تحقق دین خدا پیش رفتید، خدا شما را یاری می‌کند؛ نقطه‌ی امید. پس عنصر سوم هم که وجود نقطه‌ی امید است، وجود دارد» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان: ۱۳۹۸/۳/۱). ایشان در جای دیگر بیان داشتند: «به نظر می‌رسد که می‌توانیم در زمینه‌ی اصلاح ساختارها در این برهه کار کنیم. یک مقداری احتیاج دارد به مدیریت شجاعانه؛ یک مقدار مسئولین دولتی با شجاعت در این قضیه وارد بشوند؛ ملاحظه‌ی غیر وظیفه و غیر قانون و غیر مصلحت کشور را نکنند. من اینجا یادداشت کرده‌ام «مدیریت شجاعانه، امیدوارانه، جهادی، با اشراف میدانی بر مشکلات»» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام: ۱۳۹۸/۲/۲۴). امام خامنه‌ای یکی از عوامل اصلی امیدواری و قوت قلب مسلمانان جهان را مهدویت دانسته است (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶: ۲۰۵) و مبرهن است که مدیریت جهادی برخاسته از تفکر مهدویت، حتی با شکست‌های فراوان ناامید و مأیوس نخواهد شد. از آنچه گفته شد مشخص می‌شود که در اندیشه تفسیر مدیریتی مقام معظم رهبری، با تکیه بر امیدبخشی به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های مدیریت جهادی، می‌توان هم از نقاط ضعف دشمنان بهره جست و هم با پروراندن قوت و فرصت‌های جامعه، بیشترین بهره‌وری را به ارمغان آورد.

تلاش برای دستیابی به قدرت هدفمند

گروهی از آیات قرآن کریم مؤمنین را به قدرتمند شدن و کسب توانمندی تشویق کرده است. این آیات نیز به‌طور ضمنی زمینه‌ساز مدیریت جهادی و مبنای آن قرار می‌گیرند؛ زیرا لازمه مدیریت جامعه به نحو جهادی، کسب قدرت و توان برای تعیین و دستیابی به اهداف سازمانی در سازمان‌هایی با اهداف الهی است. مقام معظم رهبری نیز در موارد متعددی به این موضوع اشاره کرده و به آیات موردنظر استناد جسته‌اند. به بیان رهبری: «اگر یک ملّتی به خود نیاید، خود را قوی نکند، دیگران به او زور می‌گویند. خلاف بعضی ملّت‌ها که تا قوی شدن فاصله‌ی زیادی دارند، ما اولاً استعداد قوی شدن، زیاد داریم؛ امکانات و ظرفیت‌ها هم زیاد داریم؛ ملّت ما به سمت اقتدار ملّی هم راه افتاده است و راه زیادی پیموده است؛ من بر این اساس نقشه‌ی کلی سال ۹۳ را در این دو عنصر می‌بینم که در پیام اول سال عرض کردم: اقتصاد و فرهنگ با عزم ملّی و با مدیریت جهادی» (امام خامنه‌ای، بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱). به بیان امام خامنه‌ای، آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» (انفال/۶۰) دستوری از جانب خداوند برای ما برای افزایش آمادگی و قدرت به نحو مستمر است (امام خامنه‌ای، بیانات در دانشگاه علوم دریایی امام خمینی - نوشهر، ۱۳۹۷/۶/۱۸)؛ لذا همیشه باید هرچه می‌توانیم آماده و قدرتمند باشیم، با این کار بازدارنده است و دشمن را می‌ترساند (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان ارشد نیروهای مسلح، ۱۴۰۲/۱/۲۷). در بیان مقام معظم رهبری، حرف اصلی این است که مسلمین بایستی در تمامی ابعاد هرروز قوی‌تر و کارآمدتر شوند (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۶: ۱۸۹). با توجه به بیانات فوق، می‌توان بیان داشت که اندیشه مدیریت امام خامنه‌ای که برآمده از تفسیر علمی آیات قرآن و دیدگاه قرآنی ایشان است، حاکی از این است که کسب قدرت و تلاش برای افزایش قدرت از مؤلفه‌های مدیریت جهادی است و مدیران جهادی برای قدرتمندی بیشتر سازمان و جامعه اسلامی بایستی تلاش ورزند تا بدان وسیله بتوان زمینه را برای مقابله با دشمنان فراهم ساخته و شکوفایی و رشد جامعه را برای نیل به اهداف دنیوی و اخروی میسر ساخت.

مدیریت اقتضایی

در بیان پارادایم علوم انسانی - اسلامی نزدیک‌ترین مفهوم به مدیریت اقتضایی، اصطلاح «بومی‌سازی» است. در بیان مقام معظم رهبری، لازمه پیشرفت و رفع نیازهای بومی در تمامی زمینه‌ها، بومی‌سازی علوم انسانی است (شمسایی، جعفری نژاد و آذین، ۱۳۹۹: ۲۵۱). ایشان بیان داشتند: «علوم انسانی کنونی در کشور بومی نیست، متعلق به ما نیست، ناظر به نیازهای ما نیست و مسائل ما را حل نمی‌کند» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۶/۱۴). در بیان وی: «در صدر اسلام نیز اقتضائات گوناگون و شرایط گوناگون، وظایف گوناگونی به وجود می‌آورده. یک روز خدای متعال می‌فرماید که «إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ» (انفال/۶۵) یک روز می‌فرماید: «فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ» (انفال/۶۶) یعنی یک روز باید با ده برابر بجنگند، یک روز با دو برابر باید بجنگند. در حکمت الهی بلاشک قصوری وجود ندارد، خب معلوم است، این مربوط به شرایط است» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۶/۱۵). مفسرین نیز در تفسیر این آیات دلیل قوت و قدرت مضاعف مسلمین و یا سستی و ضعف آن‌ها را وابسته به میزان دانش و اعتقاد آنان به آرمان‌های اسلامی دانسته‌اند (مغنیه، ۱۴۲۴ ق/۳: ۵۰۶) و (سید قطب، ۱۴۲۵ ق/۳: ۱۵۵۰). لذا سبک مدیریت جهادی می‌طلبد تا نحوه مدیریت هر نوع جامعه مطابق به میزان دانایی و توانایی آن‌ها و نیز میل آنان به مسائل اجتماعی، جهاد و آرمان استقرار مدینه فاضله باشد که از مؤلفه‌های مهم در مدیریت جهادی هستند. این ویژگی، ظرفیت هضم و ادغام نظرات

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

متفاوت و بومی ساختن دانش‌های جدید بشری را نیز برای مسلمین جهان فراهم ساخته و زمینه انطباق‌پذیری با مسائل مستحدثه و مدیریت بهینه جامعه را در هر دوره و عصری مهیا می‌سازد.

بهره‌مندی از جامعیت اسلام

جامعیت دین اسلام یعنی اینکه دین اسلام در همه زمینه‌های زندگی فردی و اجتماعی انسان راهکار داشته و به مسائل زندگی بشریت توجه نشان داده است (جمالی، ۱۳۹۰: ۱۵). امام خامنه‌ای بیان می‌دارند که عرصه فعالیت دین اسلام تمام گستره زندگی بشریت است و این موضوع در آیات متعدد قرآن صریحاً بیان شده است. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «عرصه عظیم دخالت دین از قلب انسان «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا، وَ سَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا» (احزاب/ ۴۱ و ۴۲) شروع و تا قتال با شیاطین «الَّذِينَ آمَنُوا يقاتلونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا يقاتلونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقاتلوا أولياءَ الشَّيْطَانِ» (نساء/ ۷۶) را دربر می‌گیرد. به بیان ایشان، اسلام در احکام مالی، یک‌جا می‌فرماید: «وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» (حشر/ ۹) و «وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا» (نساء/ ۵) که یک امر شخصی است و یک جای دیگر می‌فرماید: «كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ» (حشر/ ۷)، «لِيَتَقَوْمَ النَّاسِ بِالْقِسْطِ» (حدید/ ۲۵) و «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» (توبه/ ۱۰۳) یعنی تقسیم درست ثروت و عدالت اجتماعی که مسئله‌ی صد درصد اجتماعی است» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام، ۱۴۰۰/۸/۲).

همچنین ایشان در باب توجه اسلام در مسائل امنیتی به آیه «لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرَجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ» (احزاب/ ۶۰) و «وَ إِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ؛ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ» (نساء/ ۸۳) استدلال فرمودند و نیز با بیان اینکه حداقل در دو آیه از قرآن، پیامبران، امام خوانده شده‌اند «وَ جَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَ أَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَ إِقَامَ الصَّلَاةِ» (انبیاء/ ۷۳) و «وَ جَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا» (سجده/ ۲۴)، استدلال می‌کنند که مسئله حاکمیت و مدیریت جامعه نیز در گستره دخل اسلام و قرآن است (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام، ۱۴۰۰/۸/۲). چنانچه از بیانات و استدلال قرآنی مقام معظم رهبری مشخص است، از نظر ایشان دین اسلام دین جامعی است که تمامی وجوه زندگی فردی و جمعی بشر، از جمله مدیریت جامعه را در برمی‌گیرد؛ اما بهره‌مندی از چنین ظرفیتی، نیازمند استفاده از سبک مدیریتی خاص به‌عنوان ابزار و وسیله است که

آن‌هم با توجه به بیانات صریح ایشان در موارد مختلف و بیان ضمنی وی در این بخش، به کارگیری مدیریت جهادی است.

تحلیل سوات (swot)

اتخاذ تصمیم‌های صحیح راهبردی، نیازمند تحلیل درست محیط درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (تهدیدها و فرصت‌ها) سازمان است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۳). به بیان رهبری: «با توجه به آیه «یا ایها الذین آمنوا استجبوا لله و لرسوله اذا دعاکم لما یحییکم» (انفال/۲۴) اسلام ثابت کرده است که این ظرفیت را دارا است تا امت خود را به اعتلای مدنی و علمی و عزت و قدرت سیاسی نائل سازد. ایمان و مجاهدت و پرهیز از تفرقه، تنها شرط‌های تحقق این هدف بزرگ است و قرآن به ما می‌آموزد: «و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلیون ان کنتم مؤمنین» (آل عمران/۱۳۹) و می‌آموزد: «و الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا و ان الله لمع المحسنین» (عنکبوت/۶۹) و می‌آموزد: «و اطیعوا الله و رسوله و لا تنازعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم و اضربوا ان الله مع الصابین» (انفال/۴۶) ضعف این سه عامل (اطاعت خداوند و رسول او، دوری از نزاع و کشمکش‌ها، پناه بردن به صبر و استقامت)، امت اسلامی را امروز در وضع تأسف باری قرار داده است. در نظرگاه ایشان حداقل در دو قرن گذشته، دشمنان پیگیر و باتدبیر و برخی حکومت‌های مسلمان بی‌کفایت، در کنار عوامل و شرایط گوناگون تاریخی و سیاسی، در پدید آوردن این وضع، به شدت مؤثر بوده‌اند و ما امروز وارث گذشتگانیم» (امام خامنه‌ای، بیانات در آغاز هشتمین اجلاس سران کشورهای اسلامی، ۱۳۷۶/۹/۱۸).

یکی از اصلی‌ترین تهدیدها دشمن خارجی است که شناسایی آن به‌عنوان گام مهم در مدیریت راهبردی تهدیدها است. به بیان مقام معظم رهبری، غفلت از دشمن باعث چسپیدن به مسائل جزئی و اختلافات داخلی شده و زمینه را برای شکست از دشمنانی که همواره در کمین بوده/هستند فراهم می‌آورد (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴: ۳۶). ایشان دشمن‌شناسی را از مؤلفه‌های مدیریت جهادی دانسته و بیان می‌دارند: «باید دشمن را شناخت، دید، دشمنی او را باید فهمید...وقتی این را فهمیدیم، برمی‌گردیم به دانشگاه؛ اینجا آن مدیریت جهادی که ما عرض کردیم، معنا پیدا می‌کند...معنای مدیریت جهادی در اینجا این است که توجه بکنید که حرکت علمی کشور و نهضت علمی کشور و پیشرفت علمی کشور مواجه است با یک چالش خصمانه...مدیریت هر بخشی از بخش‌های گوناگون این

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

عرصه‌ی عظیم، خواهد شد مدیریت جهادی» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۳/۴/۱۱).

از بیانات فوق و استدلال امام خامنه‌ای به آیات مشخص می‌گردد که در اندیشه‌ی ایشان، اسلام در ذات خود دارای ظرفیت و قدرت اعتلای پیروانش را دارد (قوت)، در مواجهه با مشکلات بیرونی و مبارزه با نابسامانی‌ها نیز می‌توان از فرهنگ جهاد بهره‌جسته و مقابله کرد (فرصت)، نزاع درونی جامعه‌ی اسلامی و ترس مسلمانان از قدرت پوشالی دشمنان نیز نقاط ضعف و تهدیدی به جان ملت مسلمان است که رفع و رجوع این معضلات صرفاً با تلاش مضاعف و پناه بردن به جهاد، صبر، اطاعت از خدا و رسول او و نیز توکل و احسان امکان‌پذیر خواهد بود و تمامی این ویژگی‌ها در مدیریت جهادی نهفته است.

کدگذاری محوری

در این مرحله بعد از جرح و تعدیل کدهای مستخرج در کدگذاری باز، به دسته‌بندی کدهای مزبور حول محور مشترک پرداخته و کدگذاری محوری صورت می‌پذیرد.

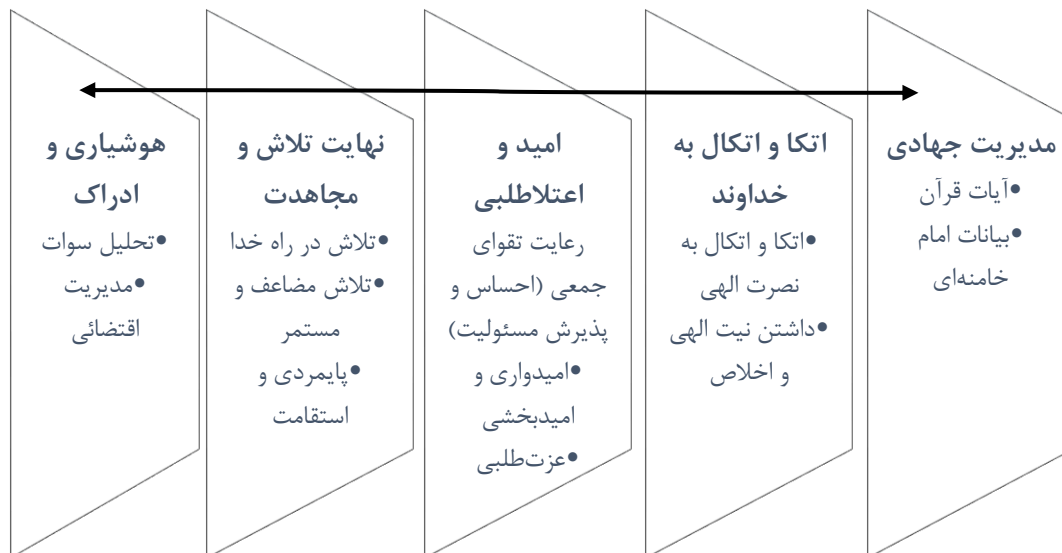
جدول ۲- کدگذاری محوری

ردیف	اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای	محورها (کد)
۱	اتکا و اتکال به نصرت الهی + داشتن نیت الهی	اتکا و اتکال به خداوند
۲	تلاش در راه خدا + تلاش مستمر، مضاعف و خستگی‌ناپذیر + پایمردی و استقامت	نهایت تلاش و مجاهدت
۳	تحلیل سوات + مدیریت اقتضایی	هوشیاری و شناخت
۴	عزت‌طلبی + امیدواری و امیدبخشی + رعایت تقوای جمعی	امید و اعتلاطلبی
۵	تلاش برای دستیابی به قدرت هدفمند + استفاده از ظرفیت ذاتی اسلام + هم‌افزایی و اتکا به امکانات داخلی	اعداد و استطاعت‌طلبی

(منبع: یافته‌های پژوهشگر)

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه تاکنون بیان گردید می‌توان گفت که بعد از تحلیل آیات ناظر به مدیریت جهادی در بیان امام خامنه‌ای و انجام کدگذاری باز و محوری، در مرحله‌ی کدگذاری محوری، کدهای متعدد در مرحله‌ی قبلی باهم ترکیب یافته و محورهای پنج‌گانه را تشکیل داده است که بیانگر مهمترین مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر قرآن و برآمده از دیدگاه تفسیری و اندیشه‌ی قرآنی رهبری هستند. در ادامه با تعیین رابطه بین کدهای مذکور، به کدگذاری انتخابی و ارائه‌ی تئوری مدیریت جهادی برآمده از اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای پرداخته می‌شود.

شکل ۱- مدل نهایی تحقیق

چنانچه در شکل ۲ قابل مشاهده است، با توجه به مستندات قرآنی امام خامنه‌ای در حوزه مدیریت جهادی، تحقق مدیریت جهادی (مبتنی بر اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای) در گرو تحقق مؤلفه‌های متعدد آن است و آن نیز نیازمند تحقق چهار لایه است. **اولین لایه** تقویت معنویت و پاک‌سازی اندیشه بر مبنای اتکا و اتکال مدیران و کارمندان به خداوند حول چهار مؤلفه اصلی متوالی (مرحله ۱: اعتماد کامل به نصرت الهی، مرحله ۲: تقویت اخلاص و داشتن نیت الهی، مرحله ۳: نهادینه‌سازی توکل‌گرایی) است. **دومین لایه** که بعد از تحقق لایه اول آغاز می‌گردد، ایجاد و تقویت امید و اعتلاطلبی در سازمان و اندیشه مدیران سازمان‌هاست که خود به ترتیب مبتنی بر تحقق مؤلفه‌های تقوای جمعی، امیدبخشی و عزت‌طلبی است. **لایه سوم** و آخرین لایه نیز بذل نهایت تلاش و مجاهدت است. این لایه خود وابسته به تحقق ایجاد و تقویت روحیه جهادی در تمامی اعضای سازمان، تلاش بی‌دریغ، مستمر، مضاعف و همیشگی و در نهایت استقامت و پایمردی اعضای سازمان در راستای نیل به آرمان‌ها و تحقق اهداف موردنظر است. همچنین هوشیاری و ادراک نه به‌عنوان یک‌لایه، بلکه به‌عنوان فرالایه در تمامی مراحل تحقق مدیریت جهادی موردنیاز است که به نحو مستمر و دائمی با بهره‌گیری از سه ابزار دشمن‌شناسی، تحلیل سوات و مدیریت اقتضائی به رصد و ارزیابی دائمی مراحل قبلی پرداخته و انحرافات را اصلاح و مسیر طی فرایند را هموار می‌سازد.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

منابع

- ۱) قرآن کریم.
- ۲) افتخاری، اصغر و زرگر زاده (۱۳۹۷)، مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای، فصلنامه مدیریت نظامی، سال هجدهم، شماره دوم، تابستان، صص ۵۴-۸۷.
- ۳) پور صادقی، ناصر و ذاکری قزآنی (۱۳۸۸) "تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمانی در سه بعد رهبری، پیرو و زمینه"، تهران، پیام نور.
- ۴) تولایی، روح‌الله و شکوهیاری (۱۳۹۳)، ارزیابی مؤلفه‌های مدیریت جهادی بر عملکرد سازمانی با رویکرد کارت امتیازی متوازن، فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی، سال پنجم، شماره دوم، صص ۱۵-۳۷.
- ۵) جانی پور، محمد و ستوده نیا (۱۳۹۲) جهاد؛ مقوله فرهنگی - اعتقادی در چارچوب سبک زندگی اسلامی، دوفصلنامه پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم، سال چهارم، شماره اول، صص ۷۵-۹۲.
- ۶) جمالی، مصطفی (۱۳۹۰)، هویت علوم اسلامی؛ از دیدگاه روش‌شناختی، دوفصلنامه عیار پژوهش در علوم انسانی، سال سوم، شماره اول، صص ۵-۳۰.
- ۷) راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۴) "مفردات الفاظ القرآن"، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، دمشق: دارالقلم و بیروت: الدار الشامیه.
- ۸) رضایی ورمزیار، فروزان و شرفی (۱۴۰۱)، شاخص‌های امیدآفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره هشتم، صص ۱۲۴-۱۶۷.
- ۹) رضائیان، علی (۱۳۸۷) "مبانی سازمان و مدیریت"، چاپ یازدهم، تهران: سمت.
- ۱۰) سروری، خلیل‌الرحمن (۱۳۹۸) "مبانی سازمان و مدیریت"، چاپ اول، کابل: عازم.
- ۱۱) شرتونی، سعید، ۱۳۷۴-۱۴۱۶، أقرب الموارد فی فصیح العربیة و الشوارد، تهران، منظمه الاوقاف و الشؤون الخیریة، دار الأسوة للطباعة و النشر.
- ۱۲) شمسایی، خسرو و جعفری نژاد، آذین (۱۳۹۹)، بومی‌سازی، راهکار مقابله با چالش کارکرد منفی احزاب سیاسی (معطوف به اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای)، دوفصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال هشتم، شماره هفدهم، صص ۲۲۵-۲۵۸.
- ۱۳) طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۰ ق) "المیزان فی تفسیر القرآن"، چاپ دوم، بیروت: موسسه الأعلمی للمطبوعات.

تحلیل مستندات قرآنی مؤلفه‌های مدیریت جهادی در اندیشه امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) / مستر حمی و حمیدی

- ۱۴) طباطبایی، محمدکاظم (۱۳۹۹)، برتری نیت بر عمل، دوفصلنامه حدیث حوزه، شماره پیاپی ۲۱، صص ۵-۱۸.
- ۱۵) قطب، سید (۱۴۲۵ ق) "فی ظلال القرآن"، چاپ سی و پنجم، بیروت، دار الشروق.
- ۱۶) کرمی، محمد و پرچ (۱۳۹۵) "مدیریت جهادی"، چاپ اول، تهران: براتی.
- ۱۷) محمودی، مهدی و مهکویی، خادم‌الحسینی و صابری (۱۳۹۸)، راهبردهای آزمایش مناطق مرزی ایران با به‌کارگیری مدل سوات و تحلیل شبکه‌ای | ان پی (مطالعه موردی: خراسان جنوبی)، فصلنامه جغرافیا، سال نهم، شماره سوم، صص ۴۹-۵۹.
- ۱۸) مغنیه، محمدجواد (۱۴۲۴ ق)، "التفسیر الکاشف"، چاپ اول، قم، دار الکتب الاسلامی.
- ۱۹) جمعی از نویسندگان (۱۳۹۸) "مقالاتی از اندیشه انقلاب اسلامی: تبیین اندیشه انقلاب اسلامی از منظر حضرت امام خمینی و حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای"، چاپ اول، تهران: نهضت نرم‌افزاری.
- ۲۰) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۹۱) "بیانات در نخستین اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی و پنجمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه مردم فلسطین"، چاپ اول، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- ۲۱) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۷۶) "حدیث ولایت: مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری"، ج ۴، تنظیم: دفتر مقام معظم رهبری، چاپ اول، قم: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۲۲) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۷۳) "راه امام راه ما: پیام به مناسبت سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی"، چاپ سوم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ۲۳) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۸۵) "راهبردها در کلام رهبر: برگرفته از رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای"، چاپ سوم، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۲۴) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۸۹) "شکوه فرمان: مجموعه بیانات مقام معظم رهبری در سفر به قم"، تنظیم: موسسه فرهنگی - هنری راه فخر الائمه (علیهم‌السلام)، چاپ اول، قم: کتاب فردا.
- ۲۵) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۸۴) "گام بلند: گزیده بیانات مقام معظم رهبری در مراحل فرایند تحقق اهداف اسلامی"، چاپ پنجم، تهران: صادق آل محمد.
- ۲۶) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۸۸) "گلبرگ امین: فرهنگ انقلاب اسلامی"، ج ۲، گردآوری و تنظیم: محمد توکلی، چاپ اول، تهران: ساحل اندیشه.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

۲۷) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای (۱۳۸۷)، "منشور دولت اسلامی: بازخوانی مواضع و انتظارات مقام معظم رهبری از قوه مجریه در ۱۶ سال گذشته"، به کوشش: میثم موسی پور و محمدتقی کرامتی چاپ ششم، قم: پرتو ولایت.

۲۸) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای، وبسایت «khamenei.ir»، موضوعی، بیانات.

۲۹) مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای، وبسایت «khamenei.ir»، موضوعی، پیام‌ها.

۳۰) نجار، محمدعلی، مصطفی، ابراهیم، زیات، احمد حسن و عبدالقادر، حامد (۱۹۸۹)، "المعجم الوسیط"، استانبول: دار الدعوة.

۳۱) نجفی، محمد بن حسن (۱۲۷۴) "جواهر الکلام"، به کوشش قوچانی و دیگران، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

۳۲) نوری، حسین (۱۳۶۶) "جهاد"، چاپ اول، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

Analysis of Qur'anic documents on the components of Jihadi management in the thought of Imam Khamenei

Mohammad Eisa.Mostarhami¹

Receipt: 10/09/2024 Acceptance: 26/03/2024

Rohullah Hamidi²

Abstract

According to the Holy Quran, the most important management style is "jihadi management" and has confirmed and emphasized it in several verses. The Supreme Leader with several decades of management experience at the highest level, inspired by the management teachings of the Holy Quran, explained this management method and considered it a tool for the realization of the new Islamic civilization. This research, with a practical approach, analyzed, examined and coded the verses cited by the Supreme Leader in charge of jihadi management, and it was completed by using the Grounded Theory method. The result of the research showed that in the Quranic thought of Imam Khamenei, in order to realize and objectify Jihadi management, it is necessary to first realize the three layers of "reliance on God", "hope and ambition" and "ultimate effort and perseverance" and fully and Tom should be institutionalized in the management style of the organization, and in the next stage, "vigilance and continuous monitoring of the surrounding environment" as a general and comprehensive layer in all directions and Organizational requirements should be taken care of.

Key words

Holy Quran, Imam Khamenei, Jihadi management, documents of Jihadi management.

1-Member of the Faculty of Quran and Sciences. Higher Education Complex of Quran and Hadith of Al-Mustafa International University, Qom, Iran. Dr.mostarhami@chmail.ir

2-Doctoral Scholar of Quran and Sciences (Management Major), Higher Education Complex of Quran and Hadith of Al-Mustafa International University, Qom, Iran. (Corresponding Author) ruh.hamidi69@gmail.com